

K.DONELAIČIO AIKŠTĖS KLAIPĖDOJE KRAŠTOVAIZDŽIO ARCHITEKTŪRINĖS IDĖJOS ATVIRAM KONKURSUI
PATEIKTŲ PROJEKTŲ RECENZIJĄ

2017-03-15

Vertinimui pateikti 5 konkursiniai projektai:

“4 metų laikai”

“745748”

“Aikštės pavasaris”

“Debesų sodas”

“Metų atspindys”

Pateikti konkursiniai darbai vertinti šiais aspektais:

1. **Erdviniu-kompoziciniu** (erwinės, struktūrinės ir kreipiančiosios charakteristikos)
2. **Funkciniu** (memorialinės ir rekreacinės funkcijos prasmingos sąveikos paieška)
3. **Simbolikos ir kontekstualumo** (K.Donelaičio asmenybės įprasminimo istorinėje erdvėje vertinimas)

Keletas atraminių teiginių recenzijos nuostatoms paaiškinti:

Konkurso objektas ikonografijoje pristatomas aikštės terminu, bet visada vaizduojami želdiniai - visu plotu arba tik perimetru. Dėl vidinės želdinių struktūros galima tik spėlioti, tikėtina, kad dominavo plokštuminiai elementai – gazonai ir takai. Vienok perimetras buvo apsodintas medžiais. Todėl aikštės termino klasikine samprata vartojimas yra labai sąlyginis šiuo atveju, nes objektas istoriškai visuomet turėjo ir skvero požymių, kurie galutinai buvo įtvirtinti XX a. pastačius „skverinio“ mastelio K.Donelaičio memorialą. Todėl recenzijoje objektas nagrinėjamas kaip skveras. Jame išskiriu 2 ašines vertybes: susiklosčiusias **skvero erdvines ribas** urbanistinėje struktūroje ir K.Donelaičio **paminklą**, kaip vidinės skvero kompozicijos svarbiausią elementą. Dendrologinės taksacijos išvadas laikau technine rekomendacija, kuri nereiškia medžių atsisakymo šioje erdvėje ar konkrečiose vietose apskritai – jie gali būti atsodinti. Esu įsitikinusi, kad susiklosčiusios erdvinės struktūros masteliui yra *pavojingas jos erdvinių ribų keitimas*, todėl konkursinis darbas, siūlantis skvero erdvių atvėrimą šalinant perimetro užsodinimą deformuoja susiklosčiusią erdvinę urbanistinę struktūrą. *Paminklo masteliui itin svarbus jo santykis su artimiausiu medžių fonu*, todėl sprendimai, pasiūlę „išvalyti“ vidaus erdvę nuo medžių, taip lyg ir bandydami įteisinti „aikštės“ terminą erdvėje yra iš principo ydingi, nes neįvertina aplinkybės, kad esamas paminklas yra „skverinis“ ir rizikuoja pažeisti šį trapų objekto ir fono santykį.

Dangų, apšvietimo ir mažosios architektūros elementai recenzijoje vertinami funkcinių, planinių, erdvinių ir kompozicinių sprendinių kontekste, atskiras siūlomo jų dizaino vertinimas yra ankstyvas ir netikslingas skvero erdvinės struktūros ir kompozicijos formavimo stadijoje.

„4 METŲ LAIKAI“

<p>Erdvinė kompozicija</p>	<p>Keturių metų laikų kaip keturių skvero kampų kompozicinė schema yra bene labiausiai tinkama harmoningam centriškos kompozicijos vystymui per visą skvero teritoriją. Projekte numatomas perimetrinio medžių užsodinimo principas tam neprieštarauja. Tačiau aktualiausia lieka esamo paminklo mastelio problema, atsirandanti pasirinkus sprendimą šalinti senuosius medžius šalia jo.</p> <p>Želdiniai: Siūlomą puoselėti perimetrinį užsodinimą galima laikyti objektyviu istoriniu požiūriu pasirinkimu. Esamų medžių šalinimas be subjektyvių argumentų pagrįstas ir dendrologine logika. Tačiau iš pateiktos medžiagos nėra iki galo aišku, ar autoriai siūlo palikti keletą senų medžių paminklo užnugaryje (jie matomi makete, bet rodomi ne visuose planuose ir aksonometrijuose), o gal numato pakeisti juos naujais – šis klausimas svarbus kompoziciniu požiūriu. Nesijaučia aiškios autorių pozicijos šiuo klausimu, kas menkina darbo vertę.</p>
<p>Funkcija</p>	<p>Memorialinė: „4 metų laikų“ kompozicinė schema leidžia pajungti memorialinei funkcijai net labiausiai nutolusius skvero kampus, kurie iš esmės yra pagrindiniai patekimo į skverą taškai. Taip neįkyriai memorialinė funkcija sutapdinama su kasdieniais keliais ir į kuriamą „scenarijų“ įtraukiami net tranzitu keliaujantys praeiviai. Visa teritorija tampa memorialu be didelių nusistovėjusios schemos „laužymų“. Vienok trūksta aiškesnės erdvinės artikuliacijos skvero kampuose kuriamoms skirtingus metų laikus atitinkančioms „salelėms“. Perimetrinis užsodinimas medžiais nereaguoja į jų atsiradimą, o aukščių skirtumas kampuose ties liepų alėja tik formaliai prakertamas laiptais. Tai beveik suniveliuoja puikią idėją, nes neakcentuoti jėjimai kampuose juos ir palieka „tik kampais“ su nepatraukliomis dėl praeivių srauto pasisėdėjimo vietomis be turinio (žr.skiltį „Simbolika, kontekstualumas“). Trūksta ir bent kiek platesnio požiūrio į memorialo funkcijas, galimą renginių pobūdį – žiūrovų, skaitovų pozicijas jų metu.</p> <p>Rekreacinė: Rekreacinė funkcija menkai nagrinėjama bei vystoma. Apsiribojama tik kiek įmantresnės konfigūracijos suoliukų, savo geometrija „žaidžiančių“ su takų kryptimi ir dangomis padėliojimu, pasitenkinant plane atsiradusia visiškai formalia dinamika.</p>
<p>Simbolika ir kontekstualumas</p>	<p>Skvero kampuose skirtingus metų laikus turinčių reprezentuoti mikroerdvių įvaizdis kuriamas pernelyg tiesmuka architektūrine kalba – abstrakčios dvimatės kompozicijos dangoje bei specialaus pašvietimo pagalba. Viena priemonė neveiksminga žiemą, kita – dienos metu. Apskritai bet kokie bandymai „koduoti“ poeziją kietoje medžiagoje yra pasmerkti nesėkmei, ypač poezijai kalbant apie metų laikus. Neatsisakant idėjos priskirti skvero kampams pavasario, vasaros bei rudens ir žiemos pavadinimus užtektų pasilikti prie labiau simbolinio jų įprasminimo, pasitelkiant saulės judėjimo kryptį, natūralią šviesą skirtingu dienos metu ir tiesioginį citatų naudojimą, nebandant pranokti Donelaičių.</p>

„745748“

Erdvinė kompozicija	<p>Iš esmės <i>liekama prie nusistovėjusios skvero vidaus struktūros schemas</i>, tačiau atsisakoma perimetro užsodinimo medžiais, o pagrindiniai takai apsodinami link memorialo lydinčiomis liepų alėjomis. Tai, nuosekliai vystant, galbūt ir sukurtų tam tikrą intrigą, tačiau nauroji kokybė neatperka panaikintos istoriškai susiklosčiusios ir urbanistiškai pagrįstos situacijos. Ne mažiau aktuali esamo paminklo mastelio problema, atsirandanti pasirinkus sprendimą šalinti senuosius medžius šalia jo. Paminklo užnugaryje nesiūlomas joks užsodinimas. Be to, panaikinus perimetrinį užsodinimą medžiais, iki aplinkinio užstatymo vizualiai prasiplėtusi skvero erdvė šį klausimą dar labiau komplikuoja.</p> <p>Želdiniai: Liepų kaip pagrindinių siūlomų skvero medžių pasirinkimas yra sveikintinas. Tuo tarpu perimetrinio užsodinimo medžiais atsisakymas yra ydingas dėl aukščiau paminėtų priežasčių. Idėja „lokalizuoti“ sezoniškumą augalų pagalba taip pat yra abejotina šiuo konkrečiu atveju (žr. skiltį „Simbolika ir kontekstualumas“). Vienok vertinant sprendimus šiuo kampu augalai, parinkti atskleisti sezoniškumui anaipol nėra patys dekoratyviausi ir tinkamiausi - skirtingo kompozicinio „svorio“, kai kurie jų atrodo visiškai atsitiktiniai. Tai labai fragmentuoja bendrą skvero įspūdį, ir neleistų įžvelgti šio sumanymo natūroje be atskiro paaiškinimo.</p>
Funkcija	<p>Memorialinė: Projekte iš esmės pasilieka prie standartinės „memorialo gėlėms padėti“ koncepcijos, nenagrinėjant galimos platesnės renginių įvairovės ir nesiūlant jokios tam infrastruktūros. Vietoje to susitelkiama ties visiškai atsitiktiniais, prieštaraujančiais ir nekontekstualiais landšaftiniais „triukais“ – vijokline „garsą izoliuojančia sienute“ nuo liepų alėjos pusės, „arka, atveriančia vaizdą“ ir gėlynais, neva „platinančiais“ centrinę perspektyvą (pastarąją visvien uždaranant kitais gėlynais ir suoliukais).</p> <p>Rekreacinė: Šie sprendiniai taip pat yra nenuoseklūs. Be standartinių elementų, pasiūlytos ir supynės bei masyvių medinių „gulėjimo/sėdėjimo suolų“ kompozicija. Pastarieji elementai sunkiai dera prie memorialinės funkcijos, bent jau kol nėra pateiktas įtikinamas alternatyvus jos scenarijus.</p>
Simbolika ir kontekstualumas	<p>Pagrindinis simbolinis skvero svoris atitenka siūlomų smulkių augalų rūšių parinktimis ir jų zonavimui pagal skirtingu metų laiku atsiskleidžiantį jų dekoratyvumą, išdėstant augalus atitinkamai į pavasario, vasaros bei rudens ir žiemos zonas skvere (žr. skiltį „Želdiniai“), tik kažkodėl priešingai saulės judėjimo kryptčiai. Net sėkmingos realizacijos atveju, šis sprendimas yra simboline prasme nutolęs nuo Donelaičio „Metuose“ aprašomo gamtos cikliškumo, kuris perteikiamas daugiausia būrų darbų arba saulės, šalčio, sniego ir t.t. aprašymu.</p>

„AIKŠTĒS PAVASARIS“

<p>Erdvinė kompozicija</p>	<p>Planinė erdvinė struktūra švelniai suardo simetriją jos iki galo nenuneigdama. Labai pozityviai veikia svorio centro nuo centrinės ašies nuėmimas, nors paminklo kryptis respektuojama ir galimybė frontaliai judėti link jo lieka.</p> <p>Želdiniai: Projekto sprendiniu visi šiuo metu skvere augantys medžiai keičiami į naujus urbanizuotoms erdvėms tinkamus medžius (išskyrus kelis, Liepų ir Donelaičio gatvių išklotinėse pasodintus neseniai). Tokiu būdu kuriamas ne miško, o miesto želdyno charakteris, kas yra funkcionaliai ir erdviškai pagrįsta. Projekto autoriai savo siūlymuose įvertina želdinių kaip skulptūros fono reikšmingumą. Skvero erdvinėje kompozicijoje išryškinamas objekto (skulptūros) ir fono (medžių) santykis, nors to ir nesimato (gaila!) pateiktose vizualizacijose.</p>
<p>Funkcija</p>	<p>Memorialinė: Projekte pabrėžiamas dėmesys erdvei priešais paminklą, išgrindžiant ją kieta danga, išvalant medžius ir taip ją padidinant. Akivaizdžiai sureikšminama masiškesnių minėjimo renginių funkcija, formuojamas labiau valstybingumo simboliams ir šventėms (su iškilmingomis rikiuotėmis) tinkantis erdvės modelis. Abejotina, ar čia toks reikalingas. Didelis kietos dangos plotas šiltu metų laiku greičiau tarnautų riedlentininkams.</p> <p>Rekreacinė: Žaliosios zonos sprendimas gana formalus. Nors ritmiškai klombose susodintų medžių grupės atlieka savo simbolinį ir kompozicinį vaidmenį, tačiau rekreacijai nėra tinkamai „įdarbintos“: galimybes judėti riboja skirtingi paviršių aukščiai, kurie nėra pilnai išnaudojami net sėdėjimui. Šios zonos dizainas reikalauja nuodugnesnio vystymo. Tuo tarpu grįsta „aikštės“ dalis tikrai tinkama aktyviam judėjimui, tačiau tai neturėtų būti prioritetinga memorialinės zonos funkcija, be to - gali trukdyti pėstiesiems.</p>
<p>Simbolika ir kontekstualumas</p>	<p>Projekto siūlomos geometrizuotos želdinių struktūros apeliuoja į vaismedžių sodo motyvą. Tačiau nenurodyta konkrečių rūšių lokacija neleidžia suvokti galimo vietos įvaizdžio – „Liepų sodo“ tęstinumo ir skaitomumo kompozicinėje kuriamo skvero raiškoje. Atrodo, kad projekto autoriai tik „žaidžia“ forma, neįvardindami jos erdvinės raiškos semantinio prasmingumo. Tai turi prasmę, ir prisimenant K. Donelaičio pomėgį sodininkauti. Rojaus kaip Dievo prižiūrimo sodo įvaizdis turbūt būtų labiau artimas evangelikų pastoriaus natūrai nei stichiško laukinio miško įvaizdis. Visame kame šis žmogus siekė tvarkos, nepakentė apsilėidimo ir buvo kuklumo įsikūnijimas.</p>

„DEBESŲ SODAS“

<p>Erdvinė kompozicija</p>	<p>Projekte akivaizdžiai bandoma pritaikyti <i>parkinius planavimo principus</i>. Nors skvero kaip urbanistinės struktūros dalies erdvinės ribos vietomis gerokai praardomos, siūlomas erdvės <i>užpildymas želdinių mase leidžia identifikuoti skverą</i>. Siūlymas <i>palikti keletą svarbių esamų medžių paminklo fone yra kompoziciškai teisingas</i>, tačiau toliau nevystomas (nepapildomas naujais medžiais). Tuo tarpu labai išraiškingas ir plastiškas takų, ir siūlomų augalų kompozicijos charakteris <i>kuria pernelyg stiprų kontrastą</i> itin santūriai ir jautriai paminklo plastinei kalbai bei ją užgožia.</p> <p><u>Želdiniai:</u></p> <p>Kuriamame skvero charakteryje labai ryškus rytietiškos kultūros – Sakurų sodo motyvas. Želdinių <i>asortimentas „perkrautas“</i>, neatspindi kuklios ir santūrios liuteroniškos tradicijos. Projekto autoriai šiaurinėje skvero dalyje palieka keturias dar sveikas dideles liepas. Prieš kelerius metus pasodinti medžiai Liepų ir K.Donelaičio gatvių išklotinėse projekte taip pat <i>„neįjungiami“ į bendrą skvero kompoziciją</i>.</p>
<p>Funkcija</p>	<p><u>Memorialinė:</u></p> <p>Šiek tiek „poetiškiau“ traktuojamam poeto pagerbimui projekte numatyto ploto aplink memorialą fiziškai užtenka. Įdomi, tačiau ne iki galo išvystyta lauko šviestuvoskaityklos idėja: gana atsitiktinėje vietoje atsirandantis atraktyvus centriškas beveik skulptūrinis objektas, nors ir būdamas apie 1,5m aukščio ir teturėdamas ploto kaip šiukšliadėžė šalia suoliuko, <i>visgi disonuotų su Donelaičio paminklu</i>, konkuruodamas ne tiek dydžiu, kiek vertikaliu centrišku charakteriu ir aktyvia šviesa, kuria tamsoje ratu ant dangos būtų projektuojami tekstai. Beje, projekcija greičiausiai būtų išvirkšia, nes kitaip dieną šis kiauraraštis negalėtų būti skaitomas tiesiai ant cilindro.</p> <p><u>Rekreacinė:</u></p> <p>Atvirai deklaruojamas prioritetas rekreacinės funkcijos stiprinimui <i>vykdomas su kaupu</i>. Pasirinktas ramaus poilsio modelis, lankytojams suteikiama galimybė judėti daugybe suformuotų trajektorijų, sėdėti ant numatytų suoliukų, mėgautis augmenijos vaizdu, aromatais bei pavėsiu kaitrią dieną, netgi skaityti Donelaičio tekstų ištraukas.</p>
<p>Simbolika ir kontekstualumas</p>	<p>Į „minkštas“ plastines formas transformuojama esama planinė struktūra niekaip „nesikalba“ nei su Donelaičio, kaip kuklaus bet griežto švietimo epochos protestantų pastorium, nei su Klaipėdos kultūriniu kontekstu, kuriame daug „vokiškos tvarkos“ ženklų. Laisvo planavimo, imituojantis natūralias gamtos formas (kalvas, slėnius bei upes) sodas vizualiai asocijuojasi su Rytų tradicija ir japonišku sodu. Puikiai vykdydamas rekreacinę funkciją šis sprendimas <i>visgi neturi nieko bendra su Donelaičio kontekstu</i>. Deklaruojama dvylikos mėnesių oazių logika taip pat nėra pagrįsta K.Donelaičio „Metų“ poemos turiniu, o bandymas suteikti šiems mėnesiams skirtingą charakterį paverčia skverą botanikos sodu.</p>

„METŲ ATSPINDY“

<p>Erdvinė kompozicija</p>	<p>Pašalinus skvero viduje augančius medžius ir suformavus perimetrinį apšodimą, projektuojama aiškiai artikuliuota stačiakampė vidinė erdvė (aikštė), kurios centre stovi paminklas. Dėl šio sprendimo atsiranda paminklo mastelio neatitikimo erdvei ir foninio užstatymo vizualaus triukšmo problema. Tai bandoma spręsti užnugaryje formuojant plačią keturių skirtingo dydžio ir formų foninių „skulptūrinių elementų“ kompoziciją, kurią vienija aukštėjimo paminklo link principas žiūrint frontaliai. Tokiu būdu siekiama išvystyti paties paminklo kompozicinę grupę ir erdviškai subordinuoti skvero erdvę jai, išryškinti paminklą stambių plokštumų fone. Tačiau riboto dydžio erdvei kurtą paminklą šis fonas ir „sunaikina“, užgoždamas jį savo masteliu, dinamiškom ir dramatiškai disonuojančiom kryptim, kurios taip pat prieštarauja ir takų sprendimais vystytai ramiai centrinei kompozicijai.</p> <p>Želdiniai: Skvero želdinių struktūra atkartoja 1840 m. ir 1943 m. planuose pavaizduotą schemą. Tuo vidinėje skvero erdvėje augę medžiai, remiantis dendrologinės taksacijos išvadomis, šalinami ir naujai neatsodinami.</p>
<p>Funkcija</p>	<p>Memorialinė: Paminklo apžvalga bei matomumas deklaruojamas kaip prioritetinis tikslas vystant memorialinę skvero funkciją. Projekto sprendiniais ženkliai (iki perimetro) didinamas laisvas nuo medžių vidinis žalias bei grįstas skvero plotas, pats memorialas plečiamas papildant jį „foniniais skulptūriniais elementais“ bei jų „atspindžiais“ - reprezentaciniais „Metų“ teksto tarpais dangoje priešais paminklą. Vienok toks sprendimas yra ribotas, paremtas tik bendro matomumo kriterijumi ir konkretaus centrinio rakurso projekcijomis. Neįvertinant memorialo specifiškumo, jam primetamas, plečiamas ir vystomas svetimas pompastiškas charakteris, suponuojantis ir atitinkamą renginių nuotaiką.</p> <p>Rekreacinė: Pagrindinis akcentas dedamas į griežtesnį takų ribų suformavimą bei jų tarpusavio hierarchijos išryškinimą memorialo atžvilgiu, todėl rekreacinės galimybės apsiriboja siūlomu pasėdėjimu takų perimetru, kur pakeltų gazonų dėka atsiranda tinkamas sėdėjimui aukščių skirtumas. Tam siūloma įrengti integruotus atraminėje konstrukcijoje suoliukus (nedetalizuojama). Galbūt (projekte taip pat nenurodyta) tinkamu oru dar būtų galimybė pagulinti saulėje ant vejų.</p>
<p>Simbolika ir kontekstualumas</p>	<p>Artima klasicistinei projekte „griežtinamų“ takų kompozicija neprieštarauja istorinei medžiagai. Tačiau prieštaravimas iškyla, kai ši griežtai subordinuota „marširuojanti“ kompozicija, kuri galbūt būtų tikusi imperatoriaus Vilhelmo paminklui (šis vienok originaliai stovėjo ne centre), yra kuriama kuklaus lietuvininko pastoriaus (nors ir mūsų literatūros klasiko) memorialui ir jam yra pernelyg paradinė. Pavadinimu deklaruota „Metų atspindžio“ idėja medžiagoje taip pat realizuojama itin réksmingai formų prasme, turint omenyje „Metų“ kūrinio eilivimui naudoto hegzometro ramų ritmą.</p>

Kraštovaizdžio architektė
Giedrė I. Laukaitytė-Malžinskienė